

Stadsplanten Leeuwarden

Hotspot in het koele noorden

Iedere stedelijke kern, stad of dorp, trakteert je op stadsplanten. Naast de vaste prik, brengt elk stadsoord zijn eigen soorten: de couleur locale. De 'Stadsflora van de Lage Landen' schildert 26 steden en wekt deze tot leven. Samen tonen ze alle mogelijke stadsbiotopen met hun uiteenlopende plantengroei. Geen plek blijft onbespied, met ook uitersten. Zo is er de flora van de onderwereld, het verborgen varenleven in putten en keldergaten, naast vegetaties van 'hoog niveau', die van groendaken. In de Stadsflora zijn florarijke Vlaamse steden toegevoegd: Gent, Antwerpen en Leuven. De focus ligt verder op de Randstad. Het aanbod, de variatie aan stadsplanten is er enorm met vele tot de verbeelding sprekende, warmteminnde nieuwkomers. Met deze focus bleef er minder ruimte over voor steden in Noord- en Oost-Nederland. Je zou kunnen zeggen dat de 'koele' regio's er bekaaid zijn afgekomen. Daar zit wat in. Daarom alsnog de verdiende aandacht in de vorm van deze Leeuwardenspecial.

Als de hitte toeslaat, laat die zich vooral in het zuiden voelen, maar ook in noordelijke regionen werkt de oplopende warmte door. In Leeuwarden is dat goed te zien. Met de intensievere zonkracht formeert zich een nieuwe flora. Naast de getrouwen, bloeit er een nieuwe stadsflora op. In twee decennia tijd is de stad met 100 soorten verrijkt en telt nu 650 plantaardigheden.

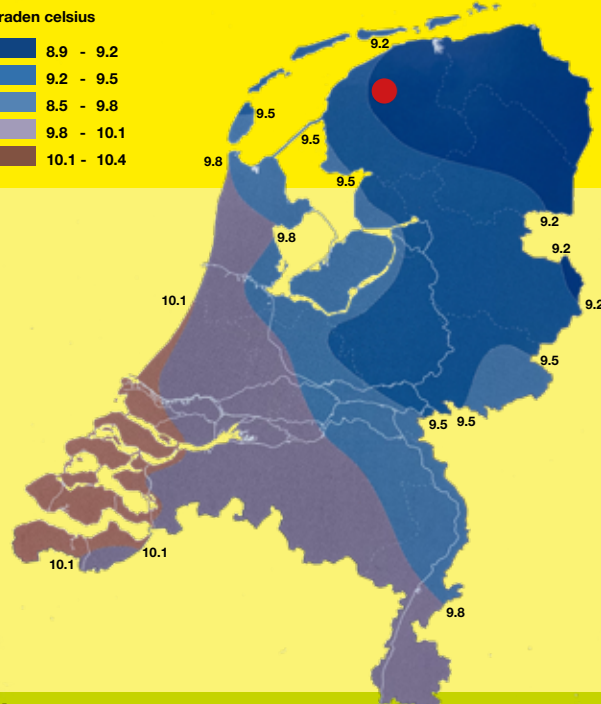
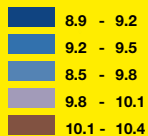
Een rondgang door het centrum met wat passende uitstapjes showt alles in een notendop.

Stadsplanten shoppen

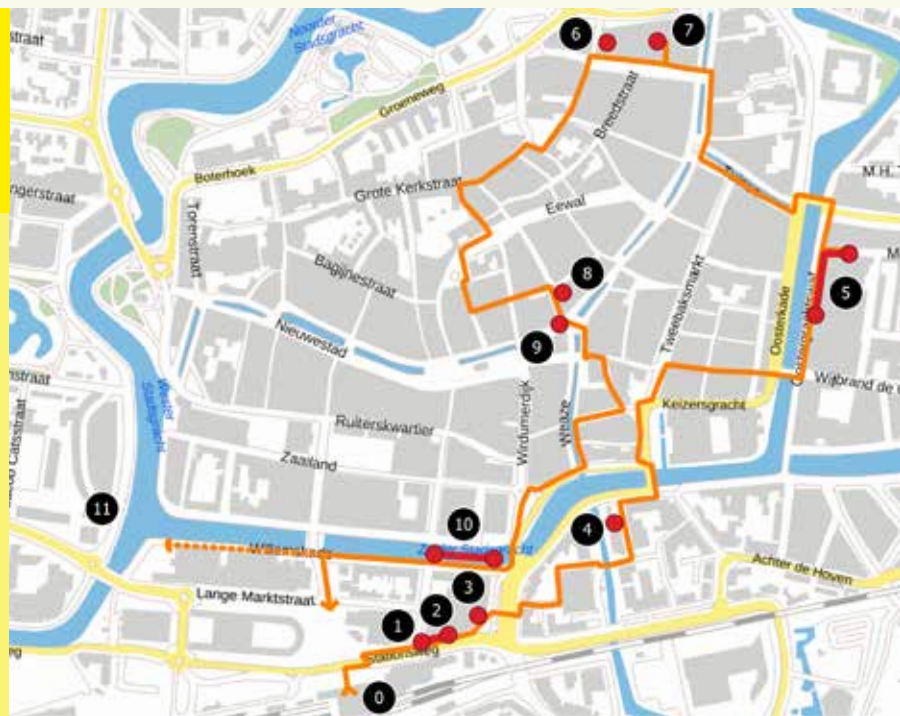
Erop uit, floristisch winkelen in de Friese hoofdstad¹. Vertrekpunt is het Station 0. Direct bij 1 stallen zich de eerste aanbiedingen uit. Ze zijn van obscure aard; huizen in kuipen met Olijfbomen en

Chinese waaierpalm. Die boomkuipen komen met wortelkluit uit het Middellandse Zeegebied. Wat er aan onkruiden opkomt is een verrassing; het 'cadeau' komt te voorschijn als de meegelifte zaden kiemen. Het meeste vertoont zich eenmalig en kortdurend, met unicums in Leeuwarden: Gewimperd liefdegras² (*Eragrostis tenella*), Witte zandkool² (*Diploaxis erucoi-*

graden celsius

Kaart 1

Kaart 2

Leeuwarden, hotspot in het koele noorden.
Bron: Klimaatschetsboek Nederland, het huidige en toekomstige klimaat. De Bilt, 2009 | KNMI report 223.

Tongvaren (walmuur Naauw).

Witte trompettabak.

des) en Armbloemige hornungia² (*Hornungia pauciflora*). Maar er zijn ook meer succesvolle intreders; ze zijn van een blijvend kaliber, zetten definitief de stap naar de straat. Straatwolfsmelk toont zich aldus, Geribde wolfsmelk (*Euphorbia prostrata*) volgt en Slipbladmelkdistel (*Sonchus tenerrimus*) is kansrijk ❶❷. Vanaf hier is het kuipenkijken: erin en ernaast, het hele parcours lang.

Op achterafjes en in steegjes is er soms vrij spel voor ruigtegroei. Daarin komt van alles samen, met bij ❸ Chinese bieslook (*Allium ramosum*), Bermooievaarsbek en Muurleeuwenbek. De stad is turbulent, hele bodems gaan op de schop, met ook aanvoer van grond. Daarmee gaan planten op transport, onder meer met worteldelen; Japanse duizendknoop is berucht. Herfstalsem, eveneens Oost-Aziatisch, wordt aldus verspreid ❹. Het onderscheid met Bijvoet is gering: echt determinatiewerk. Langs de Oostergrachtswal

en het Molenpad ❺ bepalen tuinvlieders (garden-escapes) het aanzien: Witte trompettabak (*Nicotiana glauca*), Stijf ijzerhard en Mottenkruid. Het begrip tuinvlieders is tot de Van Dale doorgedrongen en veel van deze vlieders op hun beurt in onze flora.

Met de noordelijke positie ligt Leeuwarden op achterstand: voor warmtesoorten vormt de stad een sluitpost. Kruidtuin is er nog schaars; Straatliefdegras treedt mondjesmaat op en Kransmuur komt pas kijken. Maar er is een colonne nieuwe warmteminnaars in opkomst met als eerste arrivals: Grijs havikskruid, Marjoleinbekje, Baardgras, Kransgras, Stijf hardgras en Spaanse dravik. Wellicht dat Pluimstaartje ❻, een fraai mediterraan grasje, zich aansluit. Nu nog huist het in een olijfboomkuip, waaruit zijn metgezellen Kleine majer en Straatwolfsmelk al de gang naar de straat – met de treffende naam Nieuweburen – maakten.

Boeiend is het Elbe-liefdegras (*Eragrostis albensis*) ❼; dat toont Darwin in de stad. Deze soort – ontdekt aan de Duitse Elbe – heeft zich vermoedelijk met een vlotte evolutie uit Stijf straatliefdegras ontwikkeld.

De route slingert verder door sfeervolle straatjes, steegjes met

Geribde wolfsmelk (in plantenkuip).

Spoorbloem, Stokroos, Stijf ijzerhard en opnieuw Witte trompettabak. Opvallend is de gestage uitbreiding van Muursla, waarmee Leeuwarden pas in 2012 werd verrijkt. Bij de Kleine Hoogstraat nr. 10-12 is het opletten ②: in de voegen gaat de zeldzame Geribde wolfsmelk schuil. Het is een eerste vaste plek van deze voor Nederland nieuwe soort. Het plantje kwam met een waaierpalm, die zelf verdween, zo niet deze wolfsmelk. Het Naauw, een smal grachtdeel, toont Leeuwarden op haar mooist; de muurflora versterkt dat beeld met Muurleeuwenbek en Tongvaren ③. Een meer ruige muur-

vegetatie torst de Willemskade ④; hier volop Brede eikvaren, naast de 'Gewone' en partijen Tong- en Steenbreekvaren. Behalve varens zijn er bloemplanten en houtige gewassen: Hartbladige els, Oosterse plataan en Vlinderstruik. Bovenop de kade huisde Dichtbloemige kruidkers; ze verdween hier, maar resteert nog aan Westersingelkade ⑤. Eind 19^e eeuw kwam deze Noord-Amerikaanse soort met graanimport ons land binnen. Ze vestigde zich lokaal, met Leeuwarden (sinds 1927) als vaste ankerplaats. Ook Vreemde ereprijs heeft een speciale binding met de stad. In 1760 maakte ze vanuit Amerika

haar entree in onze noordelijke hoven (moestuinen). Er volgden vele generaties. De nazaten leven nu nog voort in de Volkstuinen-Noord en op de Huizumer begraafplaats. Zo mengt zich het verleden met het heden.

Tekst en foto's: Ton Denters

Met dank aan Hinko Talsma met wie ik de tocht samenstelde.

Meer urbaan plantennieuws: zie twitter [@urbane_natuur](#) en www.stadsplanten.nl.

Opmerkingen:

1. Alleen de wetenschappelijke namen van recente nieuwkomers vermeld;
2. Niet officieel vastgestelde Nederlandse namen.

Oude streeplijsten gescand en ontsloten

Tijdens de verhuizing van Naturalis medio 2018 bleek er geen plek te zijn voor het papieren archief van FLORON. De bulk van dit archief bestond uit streeplijsten uit de periode 1988-2010. Omdat we op het bureau in Nijmegen ook niet beschikten over voldoende opslagruimte is besloten de lijsten in te scannen. Op deze wijze blijft het mogelijk om de oorspronkelijke lijsten te raadplegen. Op 17 december 2018 brachten twee bestelbussen 100 dozen naar een gehuurde opslagruimte in Nijmegen. Tot april 2019 werd de scanner aan het werk gezet: 60.000 formulieren gingen met een snelheid 16 vellen per minuut door het apparaat. Ze verlieten ons kantoor in drie volle papiercontainers. Vervolgens zijn de 80 GB aan scans voorzien van kopgegevens (kilometerhok, jaartal en waarnemer). Uiteindelijk bleek ruim de helft van de gescande streeplijsten te koppelen aan een waarnemingenlijst in de NDFF Verspreidingsatlas. Deze

Een muur van dozen met streeplijsten in de opslagruimte van Naturalis.

scans kunnen nu als pdf worden gedownload via een link bij de betreffende waarnemingenlijst en zijn voor de waarnemer en validatoren in te zien.

Onze dank gaat uit naar iedereen die heeft bijgedragen aan deze digitaliseringsklus. Speciale dank gaat uit naar Lieuwe Haanstra, Egbert de Boer, Peter Wetzels, Ben Hoentjen, Kees Groen en

Fred Bos die hielpen bij het scannen van de formulieren op kantoor in Nijmegen. Ook danken we de 15 vrijwilligers die de scans online hebben beoordeeld en geïndexeerd, met in de top 3: Ben Bruinsma (22.000 streeplijsten!), Peter Kilian en Jeanette den Herder.

Tekst: Laurens Sparrius en Dion van der Hak (beiden FLORON)

Foto: Laurens Sparrius